

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

Juridiikka

2017

Inkeri Mäki

ENNAKKOPERINNÖN JA LAKIOSAN KÄYTÄNNÖN SOVELTAMINEN

Inkeri Mäki

ENNAKKOPERINNÖN JA LAKIOSAN KÄYTÄNNÖN SOVELTAMINEN

Tämä opinnäytetyö käsittelee perintökaaren lukujen 6 ja 7 säännöksiä ennakkoperinnöstä ja lakiosasta. Työn tarkoituksena on luoda kokonaiskuva ennakkoperinnön ja lakiosan käytännön soveltamisesta. Työ selventää, kokoaa ja jäsentää kahden laajan perintöoikeuden alaan kuuluvan aiheen sääntelyä ja käytännön soveltamista korkeimman oikeuden ennakkoratkaisujen valossa.

Alussa käsitellään lyhyesti perintöoikeutta ja avataan keskeisimpiä käsitteitä perintöön ja perinnönjakoon liittyen; käydään läpi lakimääräistä perimysjärjestystä ja esimerkiksi pätevään testamenttiin liittyviä seikkoja. Niiden kautta päästään käsittelemään ennakkoperintöä, säännösten soveltamista ja havainnollistavia laskuesimerkkejä yksinkertaisimmista tapauksista, minkä jälkeen lakiosa käsitellään samalla tavalla.

Ennakkoperintö on perittävän perilliselle elinaikanaan antama tavanomaista arvokkaampi lahja, joka huomioidaan perinnönjaossa saajansa perintöosuuden vähennyksenä. Lakiosa taas on rintaperillisen oikeus saada tietty osa vanhempinsa jättämästä perinnöstä.

Työssä kootaan keskeisimpiä suuntaviivoja. Tapauskohtaisella tulkinnalla ja olosuhteiden huomioonottamisella on valtava painoarvo ennakkoperintöön ja lakiosaan liittyviä tilanteita käsiteltäessä, minkä vuoksi on mahdotonta tehdä yhtä oikeaa rajanvetoa sille, kuinka tulee toimia, ja miten säädöksiä sovelletaan. Ennakkoratkaisujen käsittelystä huomataan, kuinka moninaisia seikkoja tulkintaan liittyy, ja kuinka eri oikeusasteet voivat olla eri mieltä siitä, miten tulisi toimia ja joitakin seikkoja tulkita.

Opinnäytetyötä voi hyödyntää ohjeena, kun joutuu miettimään, tulisiko joku lahja huomioida ennakkoperintönä perinnönjaossa tai kun etsii vastausta lakiosaan liittyvään kysymykseen.

ASIASANAT:

lakiosa, ennakkoperintö, perinnönjako, perintö, testamentti

Inkeri Mäki

APPLYING ADVANCEMENT AND LAWFUL SHARE IN PRACTICE

This thesis handles advancement and lawful share from chapters 6 and 7 of Code of Inheritance. The aim of this thesis is to create a general view of how advancement and lawful share are applied in practice. It clarifies, collects and classifies the legislation of these two large scale areas of right to inherit and the application in practice through case-laws of the Supreme Court.

In the beginning, the right to inherit is handled generally. The most essential concepts of inheritance and distribution of the estate are explained. The thesis goes through the statutory order of succession and for e.g. circumstances related to qualified will. In addition, the statutes about advancement and its application in practice is discussed with the help of demonstrative sums about basic cases. Lawful share is described similarly.

Advancement is something relatively valuable that the decedent during his or her lifetime gave to a direct descendant. Advancement shall be deducted from the inheritance of the descendant. Lawful share is a right for direct descendant to get a certain amount of the estate of the decedent.

Central guide lines are mentioned, but it is obvious that dealing with advancement and lawful share, the core importance in every case is on the interpretation and consideration of the circumstances. It is nearly impossible to make the one and only demarcation how to operate and how to apply statutes.

Through introducing case-laws it is seen that very diverse matters are related when interpreting the circumstances. Also, the fact that different courts may disagree with some matters and interpret them in another way, is obvious after studying some case-laws. For example, the Supreme Court may cancel the judgement of Court of Appeal and District Court, with its own arguments and interpretation.

This thesis is helpful when somebody needs to think about whether a gift should be considered as an advancement. It is also useful when searching an answer to a question about lawful share.

KEYWORDS:

a lawful share, advancement, distribution of the estate, inheritance, will

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

1 JOHDANTO	6
2 PERINTÖOIKEUS	7
2.1 Perintöoikeus pähkinänkuoressa	7
2.2 Testamentista	11
2.3 Perinnöttömäksi tekeminen	12
3 ENNAKKOPERINTÖÄ KOSKEVA SÄÄNTELY JA SOVELTAMINEN	13
3.1 Ennakkoperintö	13
3.2 Muulle kuin rintaperilliselle annettu lahja	15
3.3 Testamentti ja ennakkoperintö	15
3.4 Ennakkoperinnön arvostaminen	17
3.5 Ennakkoperinnön vähentäminen	18
3.6 Ylisuuri ennakkoperintö	21
4 LAKIOSAA KOSKEVA SÄÄNTELY JA SOVELTAMINEN	22
4.1 Lakiosa	22
4.2 Lahjat ja lakiosa	24
4.3 Lakiosan täydennys	28
5 LOPUKSI	30
LÄHTEET	33

KUVIOT

Kuvio 1. Ositus ja perinnönjako (Opetushallitus).	8
Kuvio 2. Sukuperimys ja parenteelit (Aarnio & Kangas, 2016).	9
Kuvio 3. Sisarpuolten perimisoikeus (Aarnio & Kangas, 2016).	10
Kuvio 4. Lakiosaoikeus ja sijaantulo.	23
Kuvio 5. Lakiosaa suurempi ennakkoperintö.	27

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

PK Perintökaari (5.2.1965/40)

KKO Korkein oikeus

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selventää ja jäsenellä ennakkoperintöä ja lakiosaa koskevaa sääntelyä ja tuoda esiin sen soveltamista käytännössä. Aiheen taustalla on tekijän kiinnostus perhe- ja perintöoikeuteen, erityisesti ennakkoperintöön ja lakiosaan, sekä niiden soveltamiseen käytännössä. Työssä päästään käsiksi käytäntöön muun muassa korkeimman oikeuden ennakkopäätösten sekä aiheeseen liittyvän kirjallisuuden ja laskuesimerkkien kautta. Työssä pysytellään aiheisiin liittyvissä pääasioissa, jotta saadaan luotua kokonaiskuva molemmista aiheista.

Perhe- ja perintöoikeus tulee ajankohtaiseksi lähes jokaiselle ihmiselle jossain elämänvaiheessa. Useimmat meistä ovat varmasti kuulleet käsitteet perintö, ennakkoperintö ja lakiosa, mutta niiden käytännön merkitystä ei välttämättä kuitenkaan ymmärretä. Toisaalta perintökaaren ollessa jo useita kymmeniä vuosia vanha laki, voi sen tulkinta olla hankalaa ja ymmärtäminen vaikeaa.

Opinnäytetyössä pohjustetaan varsinaista aihetta selventämällä lyhyesti muun muassa perintöä ja perinnönjakoa sekä testamenttia. Niiden jälkeen siirrytään ennakkoperinnön ja lakiosan sääntelyn jäsentämiseen ja yksinkertaisen esimerkkien laskemiseen, sekä tiettyjen korkeimman oikeuden ratkaisujen esittelyn kautta käytännön rajatapauksiin.

Suomessa perintöasioista säännellään perintökaarella, joka on vuodelta 1965. Opinnäytetyön tekijä koki, että tämän kaltainen selvennys ennakkoperinnön ja lakiosan soveltamisesta käytäntöön voisi olla hyödyllinen, sillä aihe on aina ajankohtainen ja lähes jokaista ihmistä koskettava aihe, vaikka laki onkin hyvin muuttumaton. Työn tavoitteena oli saada luotua selkeä, ymmärrettävä ja yleissivistävä kokonaisuus laajasta perintöoikeuden osa-alueesta, eli ennakkoperinnöstä ja lakiosasta, sekä niiden soveltamisesta käytännössä.

2 PERINTÖOIKEUS

2.1 Perintöoikeus pähkinänkuoressa

Suomessa perintöoikeudesta säännellään vuonna 1966 voimaan tulleella perintökaarella (5.2.1965/40). Perintöoikeudessa on pääsääntö, jonka mukaan perijän on oltava elossa vainajan, eli perittävän, kuolinhetkellä.¹ PK 1:1 mukaan poikkeuksena on kuitenkin ennen vainajan kuolemaa alkuun saatettu lapsi, joka vainajan kuoleman jälkeen syntyy elävänä.

Lähtökohtana perimyksessä on sukuperimys (toiselta nimeltään paranteeliperimys), joka tarkoittaa, että kuolleen henkilön perii tämän sukulaiset.² PK 2 luvussa perittävän sukulaiset on jaettu perillisryhmiin eli paranteelisiin. Saman perillisryhmän sisällä osakkaat perivät aina saman suuruisen osan perinnöstä tasajakoperiaatteen mukaan.³ Käytännössä lähin elossa oleva sukulainen perii vainajan, ja näin ollen syrjäyttää kaukaisemmat pois perinnöstä. Paranteelisia on kolme, joista ensimmäiseen kuuluvat perittävän jälkeläiset (lapset ja ottolapset), toiseen vanhemmat ja heidän jälkeläisensä (vainajan sisarukset) sekä kolmanteen isovanhemmat ja heidän jälkeläisensä (tädit, enot ja sedät).⁴ PK 3:1:1 mukaan naimisissa olleen vainajan perintö menee kokonaisuudessaan leskelle, mikäli rintaperillisiä ei ole.

Kahdessa ensimmäisessä ryhmässä vallitsee rajoittamaton sijaantulo-oikeus, eli mikäli perimysjärjestyksessä ensimmäisenä oleva perijä on kuollut, tulee hänen sijaansa lapsenlapsi, tämänkin ollessa kuollut lapsenlapsen lapsi, ja niin edelleen. Kolmannessa ryhmässä sijaantulo-oikeutta on rajattu niin, etteivät serkut enää peri.⁵

Vainajan kuoleman jälkeen hänen varansa ja velkansa muodostavat kuolinpesän. Kuolinpesässä on osakkaita, jotka koostuvat lainmukaisen perimysjärjestyksen perillisistä sekä mahdollisista yleistestamentin saajista ja avio-oikeuden nojalla leskestä.⁶ Kuolinpesästä on toimitettava perunkirjoitus, josta selviää vainajan velat, varat, muut vastuut

¹ Rautiala, 1986, s. 11

² Gottberg-Talve, 1988, s. 14-15

³ <http://www.lakiopas.com/lakitietoa/perimysjarjestys/>

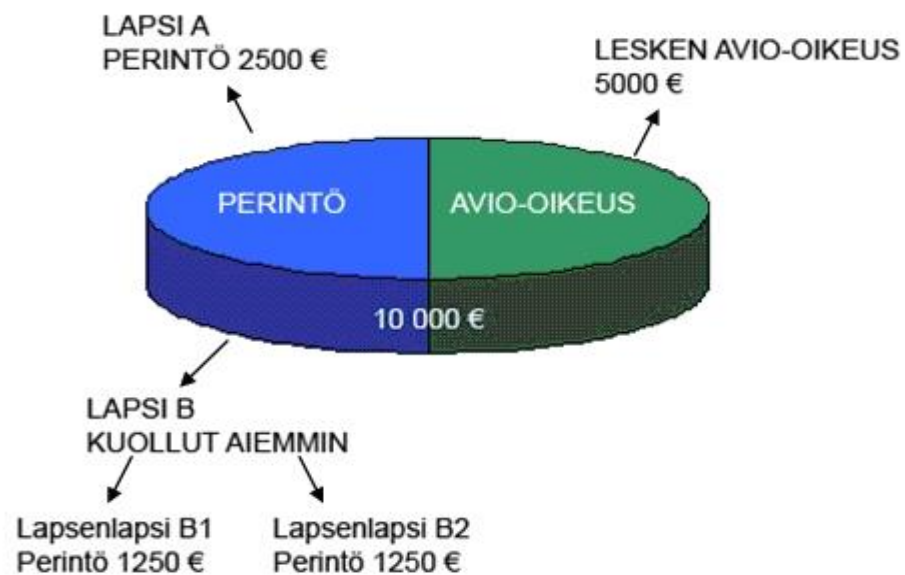
⁴ Gottberg-Talve, 1988, s. 14-15

⁵ <https://perukirjanetissa.fi/perintooikeus-eli-kenella-oikeus-perintoon/>

⁶ Bräysy, P. 2010.

ja perilliset. Perunkirjoituksessa selvitettyt asiat merkitään perukirjaan, jonka perusteella perinnönjako voidaan suorittaa.⁷

Perinnönjakoa ennen on kuitenkin huomioitava mahdollinen omaisuuden ositus, mikäli vainaja oli naimisissa, sillä sen myötä puretaan vainajan ja lesken välinen aviovarallisuussuhde. Osituksen jälkeen saadaan selville, mistä vainajan kuolinpesä tosiasiasa koostuu, eli mikä on osakkaille jaettava perintö.⁸

Kuvio 1: Ositus ja perinnönjako⁹

Yllä oleva kuva havainnollistaa yksinkertaisimmillaan sitä, miten lesken avio-oikeus huomioidaan ennen perinnönjakoa. Mikäli puolisoilla ei ollut avioehtoa, kuuluu leskellä avio-oikeuden nojalla puolet kuolinpesästä. Sen jälkeen toinen puolet jaetaan perillisten kesken. Kuvassa koko ympyrä, eli 10 000e havainnollistaa puolisoitten yhteistä omaisuutta, josta puolet, eli 5000 e kuuluu leskelle. Toinen puolet, eli 5000e, on perillisten kesken tasan jaettavaa perintöä.

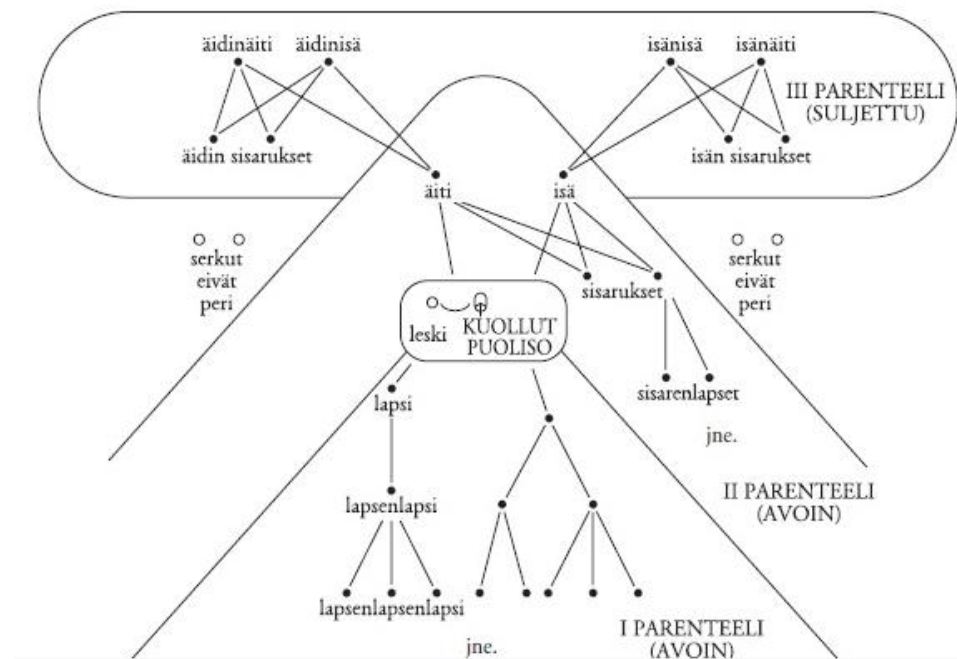
⁷ <http://www.lakiopas.com/lakitietoa/perinnonjako/>

⁸ Gottberg-Talve, 1988. s. 78-79

⁹ Opetushallitus

Lainsäätäjä on ottanut huomioon myös lesken oikeudet tarkemmin. Leskelle on annettu oikeus hallita kuolleen puolison jäämistöä jakamattomana, mikäli rintaperilliset eivät vaadi jäämistön jakamista, eikä mahdollinen testamentti johda jäämistön välittömään jakamiseen.¹⁰ Jakovaateesta huolimatta leskellä on oikeus vähimmäissuojaan, eli oikeus hallita perheen kotina käytettyä asuntoa ja tavanomaista asuinirtaimistoa.¹¹

Perimysjärjestys kertoo, kenelle vainajan omaisuus jaetaan lakimääräisesti. Jos tätä lakimääräistä järjestystä halutaan muuttaa, on tehtävä testamentti. Testamentti on henkilön itsensä määräys siitä, miten hänen jäämistönsä tulee jakaa kuoleman jälkeen.¹² PK 7:1 mukaa rintaperillisillä on kuitenkin aina oikeus lakiosaan jäämistöstä, vaikka vainajalla olisikin pätevä testamentti, jonka nojalla omaisuus menisi jollekin muulle kuin rintaperillisille.

Kuvio 2: Sukuperimys ja parenteelit.¹³

Edellä kerrottu klassinen perimysjärjestysmalli kuvaa ideaalitulannetta, jossa perittävä on ollut vain kerran naimisissa, ja hänellä on ainoastaan siinä aviossa syntyneitä lapsia. Tämä malli ei kuitenkaan aina vastaa todellisuutta, sillä perheet voivat olla hyvinkin mo-

¹⁰ Ossa, 2006. s. 38.

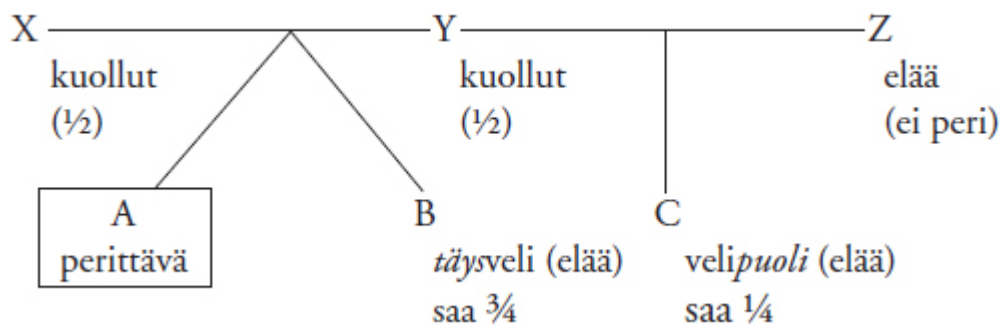
¹¹ Aarnio & Kangas, 2016. s. 105-106

¹² Rautiala, 1986. s. 42-43

¹³ Aarnio & Kangas, 2016. s. 64

ninaisia. Niin sanotut puolisukulaiset, eli perittävän veli- ja siskopuolet ovat myös oikeutettuja perintöön, mikäli perintö jaetaan heille asti. Tällöin täyssisarelle ja puolisisarelle kuuluvat osuudet tulevat heidän vanhempiensa osuuksista.¹⁴

Alla olevasta kuvasta nähdään, että perittävä A on kuollut, eikä hänellä ole ensimmäiseen parenteeliin kuuluvia rintaperillisiä. Hänellä ei siis ole lapsia, eikä hän ole naimisissa. Perimysjärjestyksessä seuraavaksi ovat vuorossa perittävän vanhemmat X ja Y sekä sisaret B ja C. Koska perittävän vanhemmat ovat kuolleet, siirtyvät kummankin vanhemman osat, $1/2$, heidän jälkeläisilleen. B on täysveli, joten hän on oikeutettu saamaan osan sekä äidille että isälle kuuluvista perintöosista. Koska isällä X ei ole muita elossa olevia lapsia kuin B, menee hänen osuutensa $1/2$ kokonaan täysveljelle B. Äidillä Y on puolestaan kaksi lasta, joille hänen osuutensa kuuluu. Äidin osa jaetaan tasan lapsien kesken, joten kumpikin, sekä täysveli että velipuoli saavat $1/4$. Kokonaisuudessaan täysveli saa siis $3/4$ ja velipuoli $1/4$.

Kuvio 3: Sisarpuolten perimisoikeus.¹⁵

Kuten aiemmin todettiin, rintaperilliset ovat aina oikeutettuja lakiosaansa. Tähän sääntöön on kuitenkin olemassa harvinainen poikkeus, joka koskee rintaperillisen tekemistä perinnöttömäksi kokonaan. Tähän seikkaan palaan jäljempänä tässä työssä.

¹⁴ Aarnio & Kangas, 2016. s. 124

¹⁵ Aarnio & Kangas, 2016. s. 124

2.2 Testamentista

On luonnollista, että henkilö haluaa itse määrätä omasta omaisuudestaan elinaikanaan sekä kuolemansa jälkeen. Jokainen voi halutessaan tehdä kuoleman varalta testamentin, jolla ilmaisee viimeisen tahtonsa omaisuuden suhteen. Testamentti on siis määräämistoimi, jolla voidaan muuttaa laillista perimysjärjestystä, turvata lesken asemaa ja yksinkertaisesti määrätä omaisuuden siirtymisestä kuoleman jälkeen.¹⁶

On olemassa kahdenlaisia testamentteja. Niin sanottu yleisjälkisaädös viittaa siihen, että testamentin tekijä haluaa omaisuutensa menevän kokonaan tai osittain yhdelle tai useammalle henkilölle. Sen lisäksi on olemassa erityisjälkisaädös eli legaatti, jossa määrätään jonkun tietyn omaisuuden osan, kuten jonkun esineen, asunto-osakkeen tai rahamäärän siirtymisestä jollekin ihmiselle.¹⁷

Jotta henkilö voi tehdä testamentin, on hänellä oltava riittävä ymmärrys. Hänen on siis oltava sellaisessa mielen ja terveyden tilassa, että hän ymmärtää sen, mitä on tekemässä. Pätevään testamenttiin vaaditaan myös omakätinen allekirjoitus sekä kahden esteettömän todistajan läsnäolo ja allekirjoitukset.¹⁸

Testamentti ei ole sitova oikeustoimi, joten sen voi halutessaan peruuttaa esimerkiksi repimällä tai tehdä uuden testamentin, joka kumoaa edellisen. Testamenttiin voi myös tehdä lisäyksiä, tai sitä voidaan muulla tavalla muuttaa. Testamentti tulee voimaan sen tehneen henkilön kuolinpäivänä. Mikäli löydetään lainvoimainen testamentti, jossa on esimerkiksi määräys jostakin lahjasta, ja sen luonteesta, syrjäyttää se perintökaaren 6 luvun säädökset.¹⁹

¹⁶ Norri, M. 2004. s. 227

¹⁷ Norri, M. 2004. s. 227

¹⁸ Norri, M. 2004. s. 227-231

¹⁹ Norri, M. 2010. s. 136-137

2.3 Perinnöttömäksi tekeminen

Poikkeus perintökaaren 7 luvun pääsääntöön lakiosasta voi tulla, mikäli rintaperillinen tehdään perinnöttömäksi. Jos perittävän rintaperillinen on syvästi tahallisella rikollisella teolla loukannut joko perittävää tai tämän läheisiä tai viettänyt jatkuvasti kunniatonta tai epäsiiveellistä elämää, voidaan hänet tehdä perinnöttömäksi testamentilla. Laki on suhteellisen väljä perinnöttömäksi tekemisen suhteen, minkä vuoksi tilanteen subjektiivinen arvioiminen on merkityksellistä. Perinnöttömäksi ei kuitenkaan voi tehdä aiheetta tai muutoin asiattomin perustein, vaan se on pystyttävä todistamaan.²⁰

Perinnöttömäksi tekemisen on tapahduttava aina testamentilla, ja se on perusteltava. Mikäli joku rintaperillisistä tehdään perinnöttömäksi, menettää hän oikeutensa lakiosaan kokonaan. Tämä henkilö kuitenkin huomioidaan aina lakiosalaskelmissa kuten tällä olisi oikeus lakiosaansa. Hänen osuutensa siirtyy tämän sijaantulijoille tai niiden puuttuessa niin sanottuun vapaaosaan, jolloin osa tulee jaettavaksi joko tavallisen perimysjärjestyksen tai testamentin perusteella.²¹

²⁰ Kangas, U. 2013. s. 409

²¹ Norri, M. 2010. s. 218-219

3 ENNAKKOPERINTÖÄ KOSKEVA SÄÄNTELY JA SOVELTAMINEN

3.1 Ennakkoperintö

Perintökaaren 6 luku sääntelee ennakkoperintöä. PK 6:1 mukaan ennakkoperinnöksi katsotaan pääsäännön mukaan omaisuus, jonka perittävä on eläessään antanut rintaperilliselle vastikkeetta tai osittain vastikkeellisenä. Käytännössä kyse on siis suhteellisen arvokkaasta lahjasta, jonka perittävä on antanut lapselleen, ja joka otetaan huomioon kuolinpesässä lahjan saajan perintöosan vähennyksenä (positiivinen ennakkoperintöoletta). Tavanomaiset lahjat, vähämerkityksiset luovutukset ja rintaperillisen elatukseen, koulutukseen ja kasvatukseen liittyviä kustannuksia ei pääsääntöisesti oteta huomioon ennakkoperintönä.²²

KKO:1939-II-545

Tilallisentyttären kouluttamiseen sairaanhoitajaksi ei katsottu kulutetun enemmän varoja kuin hänen säätynsä, tilansa ja taipumuksensa olivat vaatineet, minkä vuoksi tuohon koulutukseen käytettyjä varoja ei ollut perintönjaossa otettava huomioon ennakkoperintönä.

Ratkaisussa siis arvoitiin tilannetta kokonaisuutena, ja tultiin siihen lopputulokseen, ettei tyttären koulutukseen kulutetut varat olleet ristiriidassa vanhempien tulotasoon sekä asemaan nähden, vaan olivat tilanteeseen nähden tavanomaisia, eikä niitä näin ollen voitu huomioida ennakkoperintönä.

Rintaperilliselle annettu lahja on voinut toteutua monella eri tavalla. Tavallisimmin lahja on esimerkiksi tietyn rahasumman antaminen toiselle. Irtaimen tai kiinteän omaisuuden omistusoikeuden siirtäminen vastikkeetta sen antajalta saajalle on lahja. Lahjana voidaan nähdä myös lahjanluonteinen kauppa, jossa omaisuutta on myyty lahjansaajalle huomattavan edulliseen hintaan, ja näin ollen huomioida se ennakkoperintönä. Myös velan anteeksiantoa voidaan pitää lahjana.²³

²² Gottberg-Talve, 1988. s. 47-48

²³ Aarnio & Kangas, 2016. s. 773-775

PK 6:1 mukaan edellä mainitut lahjat katsotaan ennakkoperinnöksi vain, mikäli muuta ei ole määrätty eikä olosuhteisiin nähden katsota tarkoitettun. Lahjan antaja voi siis itse päättää, käsitelläänkö annettua lahjaa ennakkoperintönä vai ei. Mikäli henkilö on määrännyt, ettei hänen antamaansa lahjaa katsota ennakkoperintönä hänen kuolemansa jälkeen, ei perintökaaren 6 luvun säännöksillä ole mitään merkitystä. Jos taas on määrätty, että tietty lahja on katsottava ennakkoperintönä tai mikäli ei mitään ole määrätty, sovelletaan PK 6 säännöksiä.

Kuten edellä mainittiin, lahjan antaja on itse tärkein tiedonlähde, kun pohditaan jonkin lahjan huomioimista ennakkoperintönä. Kuoleman jälkeen hän ei kuitenkaan ole kertomassa tahtoaan, ja mikäli hän ei ole sitä tehnyt eläessään, on muilla keinoin pystyttävä arvioimaan lahjan mahdollinen huomioonottaminen ennakkoperintönä. Ennakkoperintön huomioon ottamisessa pesän osakkaiden on itse oltava aktiivisia, sillä mikäli kukaan pesän osakkaista, eli ennakkoperinnön saajat tai muut perilliset, eivät itse esitä vaatimusta ennakkoperinnön huomioimisesta, ei sitä voida tehdä.²⁴

Se, miksi menneisyydessä annetut lahjat otetaan huomioon perinnönjaossa perittävän kuoleman jälkeen, liittyy rintaperillisten tasavertaisuuteen. Lainsäätäjä on katsonut, ettei perinnönjättäjä ole halunnut saattaa tiettyä rintaperillistä suosioon muiden kustannuksella. Perinnönjako nähdään siis lopullisena tasauksena perillisten välillä, sillä sen jälkeen kukin on saanut näennäisesti saman verran, joskin eri aikaisesti. Mikäli taas on määrätty, ettei tiettyä lahjaa katsota ennakkoperintönä, voidaan päätellä, että vainaja on nimenomaisesti halunnut suosia tiettyä perillistä.²⁵

Ennakkoperintönä ei yleensä oteta huomioon ainoalle rintaperilliselle annettua lahjaa, eikä jokaiselle rintaperilliselle annettuja saman suuruisia lahjoja, sillä tasavertaisuus toteutuu automaattisesti ilman niiden huomioon ottamistakin. Poikkeus pääsääntöön voi kuitenkin tulla, mikäli on tarve ottaa edellä mainittu ennakkoperintö huomioon ositusta tehtäessä tai määritettäessä lakiosaa testamentin saajaan nähden.²⁶

²⁴ Aarnio & Kangas, 2016. s. 782-783

²⁵ Gottberg-Talve, 1988. s. 47

²⁶ Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2012. s. 229

3.2 Muulle kuin rintaperilliselle annettu lahja

Muulle kuin rintaperilliselle annettua lahjaa ei pääsäännön mukaan katsota ennakkoperinnöksi. Sellaiseksi se voidaan katsoa vain, mikäli lahjan antaja on niin määrännyt tai olosuhteisiin nähden voidaan katsoa niin tarkoitetun (negatiivinen ennakkoperintöoletama). Tämä perustuu käsitykseen, että lahjan antaja todennäköisesti on tahtonutkin suosia tiettyä kauempana olevaa sukulaista lahjoituksella, eikä ole tarkoittanut kaikkien sukulaistensa tulevan samaan asemaan lahjan saajan kanssa kuolemansa jälkeen. Samaa sääntöä sovelletaan myös silloin, kun perittävä on antanut lahjan lapsenlapselleen, joka ei ole lahjanantohetkellä ollut ensisijaisen perijän asemassa. Tällöinkin voidaan nähdä, että perittävä on nimenomaisesti halunnut suosia tiettyä henkilöä.²⁷

On myös mainittava, että sellaiselle henkilölle annettu lahja, joka ei koskaan voi laillisen perimysjärjestyksen mukaan tulla lahjan antajan perilliseksi, ei ole ennakkoperintöä. Näin ollen esimerkiksi kaverille annettu lahja ei voi olla ennakkoperintöä.²⁸

3.3 Testamentti ja ennakkoperintö

Jos perittävä ei halua omaisuuttaan jaettavan kuolemansa jälkeen lain, eli perintökaaren säännösten, mukaan, on hänen siltä varalta tehtävä testamentti, joka syrjäyttää säännökset. Kuten todettu, perittävä voi päättää myös siitä, onko jotakin tiettyä perilliselle annettua lahjaa käsiteltävä ennakkoperintönä vai ei, ja tällaisen tahdon voi ilmaista esimerkiksi testamentilla. Tahtonsa ilmaisemiselle ei ole määrämuotoa, minkä vuoksi usein tulee eteen tulkinnallisia ongelmia: milloin testamentin voidaan katsoa syrjäyttävän PK:n säännökset tyhjentävästi, ja milloin taas niitä voidaan osittain soveltaa testamentin määräysten rinnalla.²⁹

KKO: 1996:30

Perittävä oli lahjakirjassa määrännyt, että perillisen saamaa kiinteistön lahjaa ei ollut vähennettävä saajan perintöosuudesta perittävän jälkeen. Myöhemmin tekemässään testamentissa perittävä oli todennut perillisen saaneen mainitulla lahjalla lakiosansa.

²⁷ Aarnio & Kangas, 2016. s. 789, 791

²⁸ Aarnio & Kangas, 2016. s. 787

²⁹ Lohi, T. 1999. s. 21-22

Lahjakirjan määräys oli kuoleman varalta annettu määräys, jonka perittävä voi testamentinmääräyksellään muuttaa.

Tapauksessa ristiriitaista oli se, että lahjakirjassa perittävä määräsi, ettei kiinteistön lahjaa saa vähentää saajansa perintöosuudesta, mutta määräsi myöhemmin testamentissaan, eli viimeisessä tahdossaan, että lahjan saajan on katsottava jo saaneen lakiosansa kiinteistön lahjana. Hovioikeus ja korkein oikeus katsoivat, että testamentti katsotaan henkilön viimeiseksi tahdoksi, joka näin ollen syrjäyttää lahjakirjan määräyksen.

KKO: 1997:156

Perittävä oli tehnyt testamentin, jonka mukaan puolet hänen omaisuudestaan meni hänen elossa olevan poikansa A:n lapsille tasaosuuksin ja puolet hänen kuolleen poikansa B:n lapsille tasaosuuksin. A oli hyväksynyt testamentin perittävä kuoltua. B:n lapset väittivät perittävä antaneen testamentin teon jälkeen A:lle ennakkoperintöä myymällä hänelle kiinteistön käypää arvoa alemmasta hinnasta ja perintökaaren 6 luvun 1 §:n ja 8 §:n 1 momentin perusteella vaativat ennakon vähentämistä A:n lasten osuudesta.

Kysymys ennakon vähentämisestä oli ratkaistava testamentin tulkinnalla eikä perintökaaren 6 luvun säännösten nojalla. Kun testamentissa, jota ei ollut kiinteistön myymisen jälkeen muutettu, ei ollut määräyksiä vähentämisestä ja kun muutenkaan ei ollut näytetty, että testamentin tekijä olisi tarkoittanut kiinteistön kaupalla olevan vaikutusta hänen jäämistönsä jakoon, testamenttia tulkittiin siten, että A:n lapsille testamentin nojalla tulevasta omaisuudesta ei ollut tehtävä vähennyksiä kiinteistön kaupan johdosta.

Ratkaisussa käräjäoikeus ja korkein oikeus olivat yhtä mieltä siitä, että tapauksessa testamentti syrjäytti kokonaisuudessaan PK 6 säännökset, sillä testamentti osoitti perittävä tahdon perinnön jakoon liittyen, eikä muuta voitu katsoa tarkoitetun. Ongelmana oli, tulisiko vainajan ja tämän lapsen välinen alihintainen kiinteistön kauppa huomioida hänen osuutensa saavien lapsenlapsien osuuksista. Ratkaisussa päädyttiin siihen lopputulokseen, ettei sitä voitu ottaa huomioon testamentinsaajien eli lapsenlapsien ennakkoperin-

tönä, koska rintaperillinen ei luopunut perinnöstä, vaan hän hyväksyi testamentin ja luopui oikeudestaan lakiosaan. PK 6:1 mukaan ennakkoperintö tulee vähentää saajansa perintöosasta, eikä näin ollen esimerkiksi testamentin saajien perinnöstä.

3.4 Ennakkoperinnön arvostaminen

Jotta ennakkoperintö voidaan laskennallisesti huomioida perinnönjaossa, on sille annettava jokin arvo. PK 6:5 mukaan *”on omaisuudelle pantava se arvo, mikä sillä vastaanotettaessa oli, jollei asianhaaroista muuta johdu”*. Lähtökohtaisesti ennakkoperinnön arvoksi katsotaan sen arvo vastaanotettaessa, mutta pääsäännöstä voidaan joissain tapauksissa myös poiketa. Perittävällä on oikeus määritellä, minkä ajankohdan mukaan omaisuus arvostetaan ennakkoperintöä huomioitaessa, mutta siitä on oltava tieto lahjakirjassa. Erityisistä syistä arvostushetkeä voidaan myös siirtää vastaanottohetkestä lähemmäs perinnönjakohetkeä.³⁰

KKO: 2010:27

B vaati, että A:n vuonna 1985 saama ennakkoperintö oli arvostettava perinnönjaon suorittamisajankohdan eli vuoden 2005 arvon mukaan. Korkein oikeus katsoi, ettei perintökaaren 6 luvun 5 §:n mukaisesta pääsäännöstä ollut syytä poiketa, koska perittävä ei ollut selvästi ilmaissut tahtonsa eikä muutoinkaan ollut aihetta pääsäännöstä poikkeamiseen. Ennakkoperinnölle oli perinnönjaossa pantava se arvo, mikä sillä lahjoitusta vastaanotettaessa oli.

Ratkaisussa korostuu perittävän tahdon arvioiminen ja kaikkien olosuhteiden huomioiminen. Tapauksessa oikeusasteet olivat yksimielisiä siitä, että perittävän ja tämän puolison A:lle antama ennakkoperintö oli alkujaan tarkoitettu arvostettavan jakohetken mukaan, viitaten allekirjoittamattoman liitteen sisältöön. A oli kuitenkin käynyt perittävän kanssa ennen tämän kuolemaa keskustelua siitä, miten paljon he olivat taloudellisesti rahoittaneet ja tukeneet myös B:tä. Keskustelun lopputulemana he olivat yhdessä sopineet, ettei lahjakirjan liitettä allekirjoiteta. Oikeusasteet katsoivat, että perittävä, joka oli ennen toiminut pitkään kihlakunnan tuomarina, oli muuttanut tahtoaan ennakkoperinnön arvostamisesta, koska ei ollut allekirjoittanut liitettä, jonka myötä ennakkoperintö olisi ar-

³⁰ Kangas, U. 2013. s. 467-468

vostettu perinnönjakohetken mukaan. Kaikki olosuhteet huomioiden tultiin siihen lopputulokseen, ettei PK 6:5 säännöksistä voitu poiketa, ja lahja arvostettiin sen antohetken mukaan.

KKO:1986-II-102

Pesänosakkaat olivat huomattavan pitkän ajan kuluessa ostaneet perittäväältä ja hänen välityksellään muilta henkilöiltä samankaltaisia kiinteistöjä niiden hankintahetken markkamääräisten arvojen suuresti vaihdellessa. Kukaan osakkaista ei ollut suorittanut niistä vastiketta eikä maksanut niihin kohdistuneita veroja, vaan maksut ja verot oli suorittanut perittävä. Omaisuutta oli hoidettu ja käytetty perillisten yhteiseen lukuun perinnönjakoon saakka. Omaisuus katsottiin muun muassa näillä perusteilla ennakkoperinnöksi, jolle mainituista asianhaaroista johtuen oli määrättävä se arvo, mikä sillä oli jakohetkellä.

Kuten korkeimman oikeuden tuomiosta nähdään, voidaan olosuhteet huomioiden ennakkoperinnön arvostamisajankohdaksi määrätä myös lahjan vastaanottohetkestä poiketen myös muu ajankohta, kuten perinnönjakohetki. Tässä ratkaisussa oikeusasteet arvioivat, että koska perillisten ostamat kiinteistöt, jotka olivat keskenään hyvin samanlaiset, mutta hankinta-ajan vaihtelun takia arvoltaan eri, ja joita oli hoidettu ja käytetty kaikkien rintaperillisten yhteiseen lukuun, oli niiden arvostaminen muutkin olosuhteet huomioiden tehtävä jakohetken mukaan, jotta päästäisiin perillisten kannalta tasavertaiseen lopputulokseen.

3.5 Ennakkoperinnön vähentäminen

Ennakkoperintö huomioidaan pääsäännön mukaan lahjanantajan jälkeen saatavasta perinnöstä. Tapauksissa, joissa lahjan antaja ei ole ollut avioliitossa, taikka lahja on annettu avioliitossa avio-oikeuden ulkopuolisesta omaisuudesta, vähennetään se aina edellä mainitun pääsäännön mukaan. Jos lahja on puolestaan annettu rintaperilliselle avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta yhteiselle rintaperilliselle avioliiton aikana, vähennetään se ensisijaisesti ensiksi kuolleen puolison jälkeen tulevasta perinnöstä. Mikäli koko ennakkoperintöosuutta ei pystytä vähentämään ensiksi kuolleen jälkeisestä perinnöstä,

siirtyy vähentämätön osa vähennettäväksi lesken kuoleman jälkeen tulevasta perinnöstä.³¹

KKO: 2011:105

Leski oli puolisonsa kuoleman jälkeen lahjanluontoisella kaupalla luovuttanut avio-oikeuden alaista omaisuuttaan yhteiselle rintaperilliselle ja ilmoittanut lahjan olevan ennakkoperintöä. Ennakkoperintöä ei ollut vähennettävä perillisen perintöosasta ensin kuolleen puolison jälkeen toimitetussa osituksessa eikä perinnönjaossa.

Ratkaisussa kyse oli siitä, tuliko lesken rintaperilliselle antama ennakkoperintö huomioida ensiksi kuolleen puolison vai vasta lesken kuoleman jälkeen. Oikeusasteet tulkitisivat säännöksiä jokseenkin eri tavalla, ja korkein oikeus muutti hovioikeuden tuomiota. Päädyttiin lopputulemaan, jossa lesken antamaa lahjanluontoista kauppaa ei tullut huomioida ennakkoperintönä ensiksi kuolleen puolison perinnönjaossa, muun muassa sillä perusteella, että PK 6:1 kohdassa viitataan kokonaisuudessaan perittävän eläessään tekemiin luovutuksiin, eikä näin ollen lesken antamaa lahjaa voida katsoa perittävän antamaksi lahjaksi tämän kuoltua. Ratkaisua perusteltiin myös avioliittolain säännöksillä.

Lahjan saajan näkökulmasta ennakkoperintö vähennetään laskennallisesti tämän perintöosuudesta, jotta perilliset tulisivat yhdenvertaiseen asemaan, eikä ennakkoperintöä saanut perisi kahta kertaa hänelle kuuluvaa osaa. Jotta perillisille kuuluvat perintöosat voidaan laskea ennakkoperintö huomioiden, on ennakkoperinnön arvo lisättävä kuolinpesän säästöön. Jäämistön reaalin arvo koostuu jäämistöpääomasta, ja kun siihen lisätään ennakkoperintöjen arvot, saadaan selville laskennallisen jäämistön arvo, jonka avulla voidaan selvittää laskennalliset perintöosuudet.³²

Pääsäännöt ennakkoperinnön vähentämiseen ovat varsin selkeät. Ensin ennakkoperinnön arvo on lisättävä reaaliin jäämistöön, jotta saadaan tietää laskennallisen jäämistön suuruus. Laskennallinen jäämistö jaetaan sitten tasan rintaperillisten kesken, jolloin lopputulos on laskennalliset perintöosuudet. Näistä vähennetään kunkin perillisen saamat ennakkoperinnöt niin, että jäljelle jää kullekin jaossa toteutuva perintöosa, eli reaalin perintöosuus.³³

³¹ Kangas, U. 2013. s. 468-469

³² Kangas, U. 2013. s. 470-472

³³ Lohi, T. 1999. s. 19

Otetaan esimerkkinä henkilö A, jolta on kuollessaan jäänyt kolme lasta, rintaperilliset B, C ja D. A:lta jäi omaisuutta 90 000 euroa, ja hän oli eläessään antanut B:lle ennakkoperintönä 20 000 euroa ja C:lle 10 000 euroa. D ei ole saanut ennakkoperintöä. Selvitetään perillisten laskennalliset perintöosuudet:

$$90\,000\text{e} + 20\,000\text{e} + 10\,000\text{e} = 120\,000\text{e} \text{ (laskennallinen jäämistö)}$$

Äsken saatu jaetaan tasan perillisten kesken, jolloin saadaan kunkin laskennallinen perintöosuus:

$$120\,000\text{e} / 3 = 40\,000\text{e}$$

Jokaisen perillisen laskennallisesta perintöosuudesta vähennetään nyt saadut ennakkoperinnöt:

$$\text{B: } 40\,000\text{e} - 20\,000\text{e} = 20\,000\text{e}$$

$$\text{C: } 40\,000\text{e} - 10\,000\text{e} = 30\,000\text{e}$$

D: Ei saanut ennakkoperintöä, osuus täten 40 000 e

Äskeisestä havaitaan, mitkä ovat perillisten reaaliset perintöosuudet, eli minkä verran heille kuuluu pesän reaalisesta jäämistöstä. B saa osuutenaan 20 000 euroa, C 30 000 euroa ja D 40 000 euroa. Näin ollen koko 90 000 euron jäämistö tulee jaettua perillisten kesken niin, että osuudet ovat tasan laskennallisesti, ennakkoperinnöt huomioon otettuna. Perillisten väliset "tilit on nyt tasattu", ja heidät on saatettu saman arvoiseen asemaan.³⁴

Edellä oleva esimerkki kuvaa tavallista ennakkoperinnön vähentämistilannetta. Ongelmia laskemiseen saattaa tulla silloin, kun ei voida olla varmoja ennakon arvosta, tai kun ennakko on ylisuuri. Näihin esimerkkeihin en tässä kohtaa kuitenkaan tartu enempää.

³⁴ Lohi, T. 1999. s. 19

3.6 Ylisuuri ennakkoperintö

Ennakkoperintö, jonka arvo ylittää saajansa laskennallisen perintöosuuden, on ylisuuri. Ylisuurten ennakkoperintöjen kanssa ei voida menetellä laskennassa samoin kuin muiden ennakkoperintöjen, koska saajansa laskennallinen perintöarvo ei riitä kattamaan sitä. Ennakkoperinnön saaja ei ole velvollinen palauttamaan kuolinpesään mitään saaduista lahjoista, vaan niistä huomioidaan vaan laskennallisesti se osa, mikä pystytään. Näissä tapauksissa siis ennakkoperinnöstä otetaan huomioon niin suuri osa kuin pystytään. Se tarkoittaa, että myös kanssaperijät kärsivät ennakkoon annetusta ylisuuresta perinnöstä, koska käytännössä he eivät saa perintöosuksina niin paljon kuin laskennallisesti ennakkoperinnön lisäämisen jälkeen heille olisi kuulunut.³⁵

Seuraava esimerkki valaisee asiaa selvemmin: kuolleelta A:lta jäi kolme rintaperillistä B, C ja D. Hänen jäämistönsä säästö on 70 000 euroa, ja hän on antanut ennakkoperintönä B:lle 50 000 euroa. Laskennallinen jäämistön arvo on siis 120 000 euroa, ja perillisten laskennalliset perintöosuudet ovat kunkin 40 000 euroa. B:n saama ennakko on siis ylisuuri, sillä se ylittää saajansa perintöosuuden. Tässä tilanteessa ennakkona voidaan siis vähentää 40 000 euroa jättämällä B kokonaan osuudetta. Loput 10 000 euroa on vähennettävä laskennallisesti kanssaperillisten osuuksista, sillä jaettavaa on vain 70 000 euroa, eli 35 000 euroa C:lle ja D:lle (eikä 40 000e kummallekin, eli 80 000 euroa.)³⁶

³⁵ Kangas, U. 2013. s.472-473

³⁶ Kangas, U. 2013. s.472-473

4 LAKIOSAA KOSKEVA SÄÄNTELY JA SOVELTAMINEN

4.1 Lakiosa

PK 7 luvun määräykset koskevat rintaperillisten lakiosaa, ja ne ovat pakottavaa oikeutta. Ne rajoittavat osittain perittävän oikeutta päättää hänelle kuuluvan omaisuuden siirtymisestä hänen kuolemansa jälkeen.³⁷ PK 7:1:1 kuuluu seuraavasti: *”Rintaperillisellä sekä ottolapsella ja tämän jälkeläisellä on lakiosa perittävän jälkeen.”* Perittävän jälkeläisillä on siis pääsäännön mukaan aina oikeus saada tietty vähimmäisosaa perittävän perinnöstä, vaikka omaisuus olisi testamentattu jollekin muulle henkilölle. Niin sanottu lakiosasuoja pitää huolen siitä, että osa perinnöstä on suojattu kuuluvaksi rintaperilliselle perittävän tekemästä testamentista ja elinaikanaan tekemistä varallisuusluovutuksista huolimatta. Lakiosaan ovat siis oikeutettuja perittävän lapset sekä sijaantulijat, mikäli ensisijainen perillinen on kuollut tai luopunut perinnöstä. Muita perillisiä ei ole suojattu lakiosalla, joten heidät voi perittävä syrjäyttää kokonaan esimerkiksi testamentin avulla.³⁸

Kuten sanottu, lakiosaa ei voi loukata tekemällä testamenttia jonkun toisen hyväksi, vaan testamentti on tehoton siltä osin, kun se loukkaa sitä. Lakiosaa ei kuitenkaan huomioida niin sanotusti viran puolesta, vaan perillisen on itse todistettavasti ilmoitettava testamentinsaajalle vaatimuksestaan saada lakiosansa. Perillisellä on kuusi kuukautta aikaa tehdä lakiosailmoitus siitä päivästä, kun hän sai tietoonsa testamentin. Mikäli määräaika ylittyy, menetetään oikeus lakiosaan.³⁹ Seuraavassa ratkaisussa rintaperillinen on menettänyt kokonaan oikeutensa lakiosaan, sillä määräaika kului umpeen ennen lakiosan vaatimista:

KKO: 1987:55

Puolisot olivat testamentissaan määränneet, että heistä viimeksi eloonjäänyt sai jakamattomana hallita kaikkea pesän omaisuutta kuolemaansa saakka ja että hänen kuoltuaan omaisuus oli jaettava testamentissa mainitulla tavalla. Kun ensiksi kuolleen testamentintekijän rintaperillinen, joka ei ollut toisen puolison rintaperillinen, ei ollut vaatinut lakiosaa perintökaaren

³⁷ Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2012. s.265

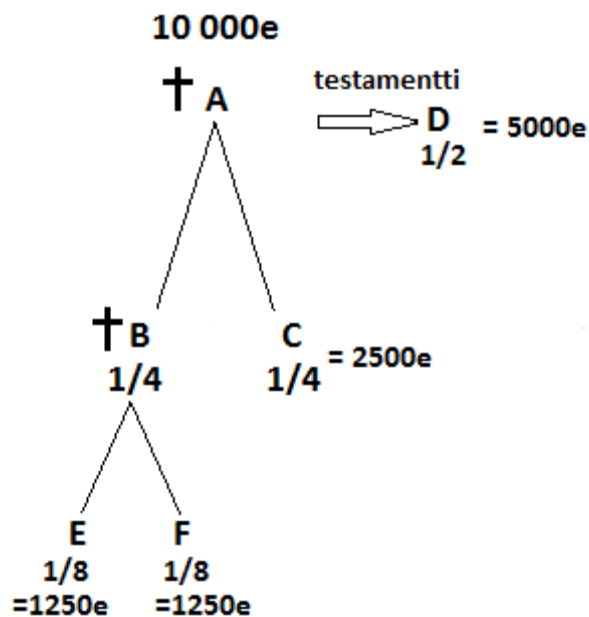
³⁸ Gottberg-Talve, 1988. s.38-39

³⁹ Gottberg-Talve, 1988. s. 44

7 luvun 5 §:n 1 momentissa mainitussa ajassa ensiksi kuolleen testamentintekijän jälkeen, hän oli lopullisesti menettänyt oikeutensa lakiosaan.

PK 7:1:2 mukaan ”Lakiosa on puolet 1 momentissa mainitulle perilliselle lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan tulevan perintöosan arvosta.” Lakiosa on siis suuruudeltaan $\frac{1}{2}$ rintaperilliselle muutoin tulevasta perintöosasta. Sitä voidaan valaista seuraavan yksinkertaisen esimerkin avulla: Perittävä A:lta on jäänyt 10 000 euron jäämistö ja vain yksi rintaperillinen B. A on testamentannut koko omaisuutensa veljelleen C:lle. Ilman testamenttia koko perintö olisi suoraan mennyt B:lle, mutta testamentin myötä B:llä on oikeus saada perinnöstä lakiosa, eli puolet siitä summasta, mitä piti tulla, eli 5000 euroa.

Jos taas samalla perittävällä A:lla olisikin ollut kaksi rintaperillistä B ja C, ja hän olisi testamentannut omaisuutensa veljelleen D, olisi B:n ja C:n osuudet $\frac{1}{4}$ 10 000 euron perinnöstä (koska normaalitilanteessa kumpikin olisi saanut $\frac{1}{2}$, siitä puolet on $\frac{1}{4}$). Näin ollen B ja C saisivat lakiosansa 2500 euroa kumpikin, ja D testamentin nojalla loput, eli 5000 euroa.

Kuvio 4: Lakiosaoikeus ja sijaantulo

Edellä kuvatussa tilanteessa, jossa A:lla on kaksi lasta B ja C, ja hän on testamentannut omaisuutensa D:lle. Koska rintaperillinen B on kuollut, siirtyy hänelle kuuluva lakiosa ja oikeus sen vaatimiseen tämän lapsille E ja F. Tässä tilanteessa lakiosa laskettaisiin edellä mainitulla tavalla ensisijaisten perillisten B ja C kesken, mutta B:n lakiosa jaettaisiin tämän jälkeläisille.

Lakiosa lasketaan aina niin, että laskennallisesti huomioidaan jokainen rintaperillinen, vaikka joku heistä olisi kuollut, luopunut perinnöstä tai tehty perinnöttömäksi.⁴⁰

4.2 Lahjat ja lakiosa

Kuten selvisi, perittävä ei voi testamentilla loukata rintaperillistensä lakiosia. Siihen liityen on nähty aiheelliseksi myös se, ettei perittävä voi elinaikanaankaan tehdä sellaisia lahjoituksia, jotka perinnönjakohetkellä loukkaavat rintaperillisten lakiosaa tai olennaisesti vähentäisivät sitä. Rintaperillisiä on laissa suojattu tällaisia lahjoituksia vastaan kahdella tavalla. Lahjat voidaan ottaa tiettyjen kriteereiden täytyttyä huomioon laskennallisesti lakiosia määrättäessä, jolloin rintaperillinen on oikeutettu suurempaan lakiosaan, kuin jos lahjan arvoa ei otettaisi huomioon (samalla tavalla kuin ennakkoperinnön huomioiminen). Suurempaa turvaa tuo se, että tilanteessa, jossa lahjan arvon huomioon ottamisen jälkeen rintaperillisen lakiosaa ei pystytäkään jättämään toteuttamaan, on rintaperillisellä oikeus vaatia lahjan saajalta puuttuvan lakiosan täydentävää suoritusta.⁴¹

KKO:1982-II-146

A oli tyttäriensä hyväksi tekemässään testamentissa määrännyt, että hänen poikansa B oli saamansa ennakkoperintö ja muut testamentissa mainitut seikat huomioon ottaen jäävä perinnöttömäksi. Kun A ei ollut perintökaaren 7 luvun 5 §:n 2 mom:ssa edellytetyin tavoin määrännyt tyttäriään suorittamaan B:n lakiosasta puuttuvaa määrää rahana, B:llä, joka oli säilyttänyt oikeutensa lakiosaan, oli oikeus saada lakiosaansa vastaava osuus, ennakkoperintö kuitenkin huomioon ottaen, kuolinpesän omaisuudesta, mikä pääasiassa oli kiinteätä omaisuutta.

Ratkaisu käsittelee tilannetta, jossa perittävä A oli yrittänyt testamentin avulla tehdä rintaperillistensä B perinnöttömäksi vedoten siihen, että hän oli aiemmin saanut tältä ennakkoperintöä. Ennakkoperintö oli ollut pienempi kuin tämän rintaperillisen lakiosuus, joten hänellä oli testamentista huolimatta oikeus siihen osaan lakiosasta, joka jäi jäljelle en-

⁴⁰ Aarnio, A. & Kangas, U. 2016. s. 850

⁴¹ Kaisto, J. & Lohi, T. 2013. s. 385-386

nakkoperinnön vähentämisen jälkeen. Lakiosa suoritetaan automaattisesti pesän omaisuudesta (joka oli kiinteää omaisuutta), joten ei ollut perustetta sille, että muut rintaperilliset olisivat voineet suorittaa B:lle tulevan osan rahana.

Jotta jokin lahja voidaan huomioida lakiosaa määrättäessä, pitää sen olla joko ennakko-perintöä, jota käsitettiin aiemmin, suosiolahja tai testamenttiin rinnastuva lahja. Suosiolahja on jälkeläiselle, kuten lapselle, lapsenlapselle, tai heidän puolisoille annettu lahja, jolla antaja eli perittävä on selkeästi olosuhteet huomioon ottaen halunnut suosia tiettyä perillistä muiden kustannuksella. Tällainen voisi olla esimerkiksi lahjoitus, jonka yhteydessä antaja on nimenomaisesti määrännyt, ettei se ole ennakko-perintöä. Myös vastikkeettomat tai osittain vastikkeettomat varallisuudensiirrot, jotka olosuhteet huomioon ottaen ja kokonaisuus arvioiden voidaan rinnastaa testamentiksi, ovat testamenttiin rinnastuvia lahjoja.⁴²

Esimerkki tilanteesta, jossa perittävän A voidaan arvioida antaneen suosiolahjan, joka olennaisesti loukkaa lakiosia: A antoi 100 000 euron arvoisen lahjan rintaperilliselle B, mutta lahjakirjassa kielsi sen olevan ennakko-perintöä. A:n kuolinpesässä on jaettavaa vain 5000 euroa. Lahjoitus ei voi siis olla ennakko-perintöä, mutta rintaperillinen C voi vaatia lahjoituksen huomioimista lakiosalaskelmassa suosiolahjana.⁴³ Tässä kohtaa on mainittava, että käytännössä ennakko-perinnön, suosiolahjan ja testamenttiin rinnastuvan lahjan erottaminen toisistaan voi olla vaikeaa, koska ne ovat niin saman luontoisia. Se, mihin kategoriaan joku lahja laitetaan, riippuu täysin harkinnasta, ja se on aina tapauskohtaista.⁴⁴

KKO: 2012:96

A oli omistanut 80 prosenttia osakeyhtiön osakkeista ja hänen vaimonsa B 20 prosenttia. Vuonna 1985 A lahjoitti omistamansa osakkeet vuosina 1970 ja 1973 syntyneille hänen ja B:n yhteisille lapsille C:lle ja D:lle. Lahjakirjan mukaan osakkeiden omistusoikeus ja niihin liittyvät varallisuus oikeudet siirtyivät C:lle ja D:lle heti, mutta A pidätti itsellään kuolemaansa saakka ja sen jälkeen B:llä osakkeisiin perustuvan äänioikeuden ja hallinnoimisoikeudet. A jatkoi työskentelyä yhtiössä ja oli sen toimitusjohtaja kuolemaansa saakka vuonna 2008. A:n velat olivat hänen kuollessaan suuremmat kuin

⁴² Kaisto, J. & Lohi, T. 2013. s. 386-387

⁴³ Lakiasiaintoinisto Fiducius Oy: Suosiolahja ja lakiosan täydennys

⁴⁴ Rautiala, M. 1986. s. 37

hänen varansa. A:n aikaisemmista avioliitoista olevat lapset vaativat C:ltä ja D:ltä lakiosiansa täydennystä. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilme-
neville perusteilla katsottiin, että A oli perintökaaren 7 luvun 3 §:n 3 mo-
mentissa tarkoitetulla tavalla ilmeisesti tarkoittanut suosia C:tä ja D:tä mui-
den lakiosaan oikeutettujen perillisten vahingoksi. Kysymys myös siitä, mi-
ten lahjojen arvo määräytyi perillisten lakiosia laskettaessa.

Tapauksen käsittelystä näkee konkreettisesti, minkälaista arviointia oikeusasteet teke-
vät, kun pohditaan jonkin lahjan luonnetta. Tässä tapauksessa perittävän aikaisemmasta
avioliitosta olevat lapset vaativat, että perinnönjaossa tuli huomioida rintaperillisten eli
lahjansaajien C ja D saamat lahjat, eli osakkeet. He vaativat myös, että C ja D täydentä-
vät heidän lakiosansa täysmääräisinä, sillä pesässä ei ollut varoja. Käsittelyssä arvioitiin,
ettei kyse voinut olla kuolemanvaraislahjasta, sillä perittävä luopui peruuttamattomasti
omistusoikeudesta osakkeisiin. Lahjoitusta ei myöskään voitu verrata testamenttiin rin-
nastuvaksi, koska lahjoitushetken ja perittävän kuoleman väliin jäi niin pitkä aika. Lahjoi-
tukset katsottiin suosiolahjoiksi, sillä olosuhteet huomioiden tarkoituksena oli suosia lah-
jansaajia muiden rintaperillisten kustannuksella.

Edellä kerrottujen testamenttiin rinnastettavien lahjojen ja suosiolahjojen saajat voivat
olla siis joko sukuun kuuluvia tai kuulumattomia. Mikäli tällaisen lahjan saanut henkilö on
itse myös oikeutettuna siihen lakiosaan, jota lasketaan, kasvattaa se lakiosalaskelmassa
myös tämän lakiosaa. Sillä ei kuitenkaan ole merkitystä, koska sama lisäys vähennetään
saajansa lakiosasta vähennyseränä, ja näin ollen kukaan rintaperillisistä ei voi saada
lakiosaansa kuin kerran.⁴⁵

Kun rintaperillinen itse, joka on oikeutettu lakiosaan perinnöstä, on ollut ennakkoperin-
nön saajana, tulee sen arvo siis vähentää hänen osuudestaan. Mikäli ennakkoperinnön
arvo on ollut suurempi, kuin hänelle kuuluva lakiosa, ei hän saa mitään pesästä laki-
osana, sillä hänen katsotaan jo saaneen se etukäteen. Hänellä on kuitenkin oikeus vaa-
tia se mitä lakiosasta jää puuttumaan, mikäli ennakkoperintö tai muu lahja on ollut pie-
nempi kuin hänen osuutensa.⁴⁶

⁴⁵ Kaisto, J. & Lohi, T. 2013. s. 387

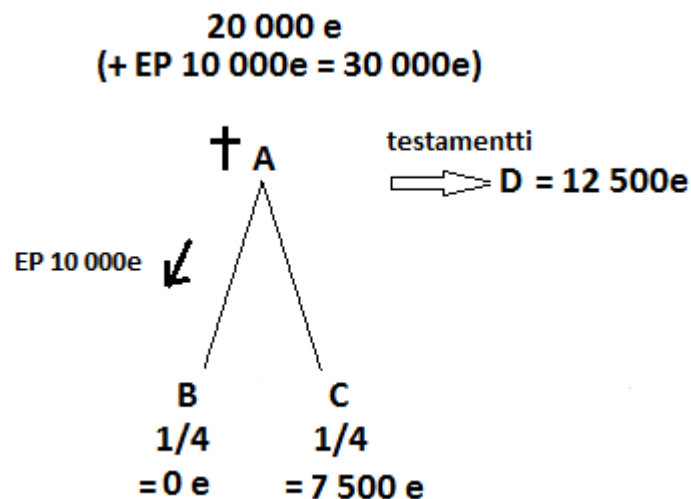
⁴⁶ Rautiala, M. 1986. s. 37

KKO: 1997:70

Suosiolahjan huomioon ottaminen perillisen lakiosaa perinnönjaossa las-
kettaessa ei edellyttänyt perintökaaren 7 luvun 10 §:n mukaisen lakiosan
täydennyskanteen nostamista.

Perillisen lakiosa oli toteutettava pesän varoista ennen toisten perillisten
perintöosia. Muiden rintaperillisten saamat suosiolahjat luettiin heidän
omien lakiosiansa vähennykseksi.

Ratkaisussa perittävän arvioitiin antaneen neljästä rintaperillisestä kolmelle suosiolah-
joja neljännen vahingoksi. Hän oli testamentannut omaisuutensa jaettavan näiden kol-
men kesken tasan. Neljäs vaati lakiosaansa suosiolahjat huomioiden. Lähes kaikki pe-
sän varat tuli käytetyksi tämän ainoan rintaperillisen lakiosan täyttämiseksi, sillä muiden
kolmen lakiosista huomioitiin vähennyksinä suosiolahjat, minkä vuoksi heidän katsottiin
saaneen jo lakiosansa. Pesään yhdelle rintaperilliselle maksetun lakiosan jälkeen jäljelle
jäänyt jaettiin vapaaosana testamentin myötä kolmelle rintaperilliselle tasan. Ratkaisusta
voidaan selkeästi huomata, kuinka lakiosan täyttäminen pesän varoista on ensisijaista
muiden perintöosuuksiin nähden.

Kuvio 5: Lakiosaa suurempi ennakkoperintö

Kuviossa 5 vainajan A omaisuuden säästö on 20 000 euroa, ja hän on testamentannut omaisuutensa ystävälle D.

A:n lapset B ja C vaativat lakiosaansa määräajassa, heti testamentin tiedoksi saatuaan.

A:n omaisuuden säästöön lisätään hänen B:lle antama 10 000 euron arvoinen ennakkoperintö, jolloin laskennallinen omaisuus on 30 000 euroa, josta rintaperillisten lakiosat lasketaan.

Rintaperillisiä on kaksi, joten heidän lakiosuutensa ovat $\frac{1}{4}$ pesästä, eli 7500 euroa kummankin. B:n saama ennakkoperintö huomioidaan nyt hänen osuutensa vähennyksenä, joten hän ei saa pesästä mitään, koska ennakkoperintö ylittää hänelle kuuluvan lakiosan määrän.

Pesä jakautuu siis siten, että C saa lakiosansa 7500 euroa, ja testamentin nojalla D lopun ”vapaaosan”, eli 12 500 euroa (yhteensä 20 000 euroa).

4.3 Lakiosan täydennys

PK 7:8 antaa ohjeistuksen tilanteille, joissa rintaperillisten vaatimia lakiosia ei pystytä toteuttamaan siitä huolimatta, että testamenttia ja lahjanlupausta ei ole täytetty. Tämän kaltaisten tilanteiden varalle on nähty tarpeelliseksi määrätä lakiosan täydennyksestä: *”se, jolle perittävä eläessään on antanut 3 §:n 3 momentissa tarkoitettua omaisuutta, tai se, joka on saanut 4 §: ssä sanotun vakuutusmäärän, velvollinen vastaamaan sen täyttämisestä, mitä lakiosasta puuttuu, enintään sillä määrällä, mikä perintöosaa määrättäessä on luettava pesän varojen lisäykseksi.”*

Lainkohta siis määrää, että perinnönjaossa huomioidun ennakkoperinnön, suosiolahjan tai testamenttiin rinnastuvan lahjan saanut henkilö on velvollinen suorittamaan lakiosan täydennystä pesään, mikäli varallisuudesta ei saada lakiosia täytettyä. Täydennystä on maksettava sen verran, kuin lakiosista puuttuu, mutta enintään saadun ennakkoperinnön tai muiden mainittujen lahjojen arvon verran. Tässä kohtaa on hyvä muistuttaa, että toisin kuin lakiosia määrättäessä, perintöosuuksia varten ei voida vaatia täydennystä pesään. Eli rintaperillinen voi vaatia täydennystä lahjan saajalta lakiosaansa varten, mikäli pesän säästö ei riitä siihen, mutta täydennystä ei voi vaatia perintöosuutensa täyttämiseksi, jos esimerkiksi ennakkoperintö on ollut ylisuuri.

Mikäli rintaperillisten lakiosia ei saada suoritettua pesän säästöstä, on rintaperillisten nimenomaisesti vaadittava täydennystä aiemmin mainittujen lahjojen saajilta. Täydennys ei ole esimerkiksi perittävän lahjoittamaan omaisuuteen sidottu, vaan se suoritetaan aina

rahana. Mikäli edellä mainittujen etuuksien saajia on useampia, ovat he yhteisvastuullisesti saatujen lahjojen arvoon suhteutetulla määrällä suorittamaan täydennystä pesään lakiosien täyttämistä varten.⁴⁷

KKO: 2012:69

Perittävä oli 88-vuotiaana myynyt maatilansa osittain lahjanluonteisella kaupalla sisarenpojalleen. Kauppa oli tehty sen jälkeen, kun perittävällä oli todettu vakava sairaus. Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenevillä perusteilla kauppa oli lahjanluonteiselta osaltaan pidettävä perintökaaren 7 luvun 3 §:n 3 momentissa tarkoitettuna lahjana, joka oli tarkoituksensa puolesta rinnastettavissa testamenttiin. Kysymys myös siitä, liittyikö kauppaan sellaisia vastasyitä, joiden nojalla lahjan arvo olisi jätettävä lisäämättä pesän varoihin rintaperillisen lakiosaa määrättäessä.

Ratkaisussa korkein oikeus kumosi käräjäoikeuden ja hovioikeuden tuomion, ja tuli siihen lopputulokseen, että perittävän iäkkäänä ja kuolemansairaana tekemää lahjanluontoista kauppa sisarenpojan kanssa on käsiteltävä testamenttiin rinnastuvana, ja näin ollen se on lisättävä kuolinpesän säästöön, kun lasketaan ainoalle rintaperilliselle tulevaa lakiosaa. Pesän varat eivät riittäneet kokonaisuudessaan lakiosan täyttämiseen, minkä seurauksena sisarenpoika velvoitettiin maksamaan puuttuvan lakiosan täydennystä.

⁴⁷ Gottberg-Talve, E. 1988. s. 45

5 LOPUKSI

Ennakkoperintö on pääsäännön mukaan sellainen vastikkeeton omaisuus, jonka perittävä on eläessään antanut rintaperilliselle. Se on antajansa olosuhteisiin ja taloudelliseen asemaan nähden suhteellisen arvokas lahja, joka asettaa keskenään samassa perillisasemassa olevat epätasa-arvoiseen asemaan, minkä vuoksi se huomioidaan vaadittaessa saajansa perintöosasta perinnönjaossa, niin sanottuna tilien tasauksena perillisten välillä.

Lakiosa on puolestaan jokaiselle rintaperilliselle kuuluva oikeus, jota ei voi loukata kuin muutamalla erittäin poikkeuksellisella tavalla. Lakiosaan liittyy läheisesti lahjat, ja niiden myötä lakiosan täydennys. Mikäli lakiosia ei saada pesästä täytettyä, on mahdollisten ennakkojen ja muiden lahjojen saajat velvollisia palauttamaan pesään, mitä tarvitaan lakiosien täyttämiseksi. Muita perintöosuuksia laskettaessa ennakon tai lahjan saaja ei kuitenkaan ole velvollinen palauttamaan pesään mitään.

Se, mitä tarkoittaa oikeus lakiosaan, ja sen vaatimiseen, sisältää paljon muuttujia, eikä se osoittautunut niin yksinkertaiseksi, kuin voisi päällisin puolin kuvitella. Lakiosaan liittyy esimerkiksi se, ettei testamentilla voi loukata lakiosaa. Toisaalta tietyissä tilanteissa rintaperillisen voi tehdä testamentilla perinnöttömäksi, eli jättää kokonaan jopa ilman lakiosaa. Perintökaaren 7 luku jättää kuitenkin huomattavasti vähemmän soveltamisen vaaraan kuin ennakkoperintöä säätelevä 6 luku, ja kuten todettu, 7 luku on pakottavaa oikeutta.

Ennakkoperinnön käytännön soveltamiseen luo haasteita perittävän tahdon selvittäminen. Asiaa ei helpota rintaperillisten eriävät mielipiteet asiasta ja vallinneista olosuhteista, minkä vuoksi eri oikeusasteiden arviot tilanteesta ovat merkittäviä. Kuten esitellyistä ennakkoratkaisuista kävi muutamaankin otteeseen ilmi, sellaiset tapaukset, joissa korkein oikeus on palauttanut hovioikeuden muuttaman, alun perin kärjäoikeuden antaman tuomion, eivät ole harvinaisia. Jokainen oikeusaste on tulkinnut tahollaan tapaukseen liittyviä seikkoja, ja ovat saattaneet antaneet suurempaa painoarvoa tietyille seikoille. Esimerkiksi ennakkoratkaisussa KKO: 2012:69 (s. 29) korkein oikeus kumosi sekä kärjäoikeuden että hovioikeuden tuomiot, ja perustellusti vetosi sellaisiin seikkoihin, joiden myötä tuomiota oli muutettava.

Kuten työstä käy selvästi ilmi, on käsitellystä aiheesta hyvin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta, luoda absoluuttisen totuudenmukaista ohjeistusta siitä, mikä lahja katsotaan ennakkoperinnöksi, muuksi suosiolahjaksi tai testamenttiin rinnastettavaksi lahjaksi, ja miten edellä lueteltuja tulkitaan käytännössä. Kun jossakin tapauksessa tullaan siihen lopputulemaan, että perintökaaren 6 tai 7 luvun säännökset tulevat sovellettavaksi, voidaan ohjenuorat etsiä lainsäädännöstä. Lainsäädäntömme on kuitenkin verrattain väljä, ja se antaa huomattavasti tilaa tapauskohtaiselle arvioimiselle ja olosuhteiden punnitsemiselle. Pienetkin seikat voivat kääntyä merkittäviksi tapauksen kannalta, jos sen painoarvon katsotaan olevan merkittävä esimerkiksi perittävän tahtoa jäljittäessä. Tätä argumenttia tukee työssäni esittelemäni ennakkoratkaisut.

Tämän työn tavoite, eli tiiviin ja ymmärrettävän ohjenuoran luominen aiheeseen liittyen, mielestäni säilyi aiemmista seikoista huolimatta. Työssäni tiivistän ne säädökset, jotka on otettava huomioon, kun mietitään, tulisiko joku lahja huomioida ennakkoperintönä vai ei. Sitä, mikä on eri oikeusasteiden tuomio riitatilanteissa, ei kuitenkaan voi ennustaa, eikä tämä työ siihen pyrkinytkään. Työn pyrkimys ei myöskään ollut olla tyhjentävä, vaan päinvastoin juurikin ajatuksia ja kysymyksiä herättävä, sekä yleissivistävällä tavalla opettava.

Laskuesimerkkien ja kuvioden kautta ennakkoperintö ja lakiosa sekä niiden vähentäminen tuotiin konkreettisemmiksi, ja niiden avulla nähdään, että perussäännöt laskemiseen ovat selkeät. Kun päästään selvyteen olosuhteiden ja perittävän tarkoitusten arvioimisen, sekä euromääräisten arvostamiskysymysten saralla, loppu on lähes pelkkää matikkaa.

Perintöoikeuden aiheita käsiteltäessä herää kysymyksiä, sillä selkeitä johtopäätöksiä, toimintaohjeita ja valmiita ratkaisuja ei voida suoraan antaa. Ennakkoperinnöt ja lakiosat koskettavat jossain elän vaiheessa kaikkia, joten aihe on tutustumisen arvoinen, edes pintapuolisesti. Opinnäytetyötä voi hyödyntää ohjeena, kun joudutaan selvittämään suuntaviivoja sille, kuinka jonkun lahjan kanssa tulisi toimia, tai mitä ottaa huomioon esimerkiksi omaa lakiosaa ajatellen. Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset on otettu osaksi työtä avaamaan sitä, kuinka joitakin erikoisempia ja riittäisiä asioita on käsitelty ja miten niiden olosuhteita on arvioitu.

Haluan mainita, että kirjallisuus, jota tässä työssä on hyödynnetty, on vanhaa, mutta silti erittäin relevanttia. Mikäli aiheeseen haluaa tutustua lisää, suosittelen tutustumaan eri-

tyisesti Tapani Lohen teokseen "Ennakkoperinnöstä". Teos sisältää paljon selkeitä laskuesimerkkejä sekä sellaisia rajatapauksia ja poikkeuksen poikkeus tilanteita selityksiin, joihin en itse tässä työssä enempää syventynyt.

LÄHTEET

- Aarnio, A. & Kangas, U. 2016. Suomen jäämistöoikeus I: PERINTÖOIKEUS. Talentum Media Oy. 6., uudistettu painos.
- Bräysy, P. 2010. Verkkojulkaisu: Jäämistöoikeudellista sanastoa. Viitattu 14.3.2017. <http://umami.fi/vapaa-aika/umami/jaamistooikeudellista-sanastoa/>
- Gottberg-Talve, E. 1988. Jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Kaisto, J. & Lohi, T. 2013. Johdatus varallisuus-oikeuteen. 2., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.
- Kangas, U. 2013. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.
- Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2012. Jäämistösuunnittelu. Helsinki: Talentum.
- Lakiasiantomisto Fiducius Oy: Suosio lahja ja lakiosan täydennys <https://fiducius.fi/suosio-lahja-ja-lakiosan-taydennys/> (luettu 14.4.2017)
- Lohi, T. 1999. Ennakkoperinnöstä. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus (Kauppakaari Oyj).
- Norri, M. 2004. Laki ja miten sitä luetaan. Vantaa: Kauppakamari.
- Norri, M. 2010. Perintö ja testamentti. Helsinki: Talentum.
- Opetushallitus, Etälukio. 2004. <http://www02.oph.fi/etalukio/yhteiskuntaoppi/lakitieto/perinto.html> (luettu 30.4.2017)
- Ossa, J. 2006. Perhe, perintö ja verotus. Sanoma Pro.
- Perintökaari 1966, verkkoversio luettavissa www.finlex.fi
- Rautiala, M. 1986. Uusi perintökaari pääpiirteittäin. Helsinki: Suomen lakimiesliiton kustannus Oy.
- Suomen lakiopas: Perimysjärjestys. <http://www.lakiopas.com/lakitietoa/perimysjarjestys/> (luettu 14.4.2017)

Viitattut oikeustapaukset:

KKO:1939-II-545

KKO:1982-II-146

KKO:1986-II-102

KKO: 1987:55

KKO: 1996:30

KKO: 1997:70

KKO: 1997:156

KKO: 2010:27

KKO: 2011:105

KKO: 2012:69

KKO: 2012:96